

Hudra Árpád

AZ ABSZOLÚT PEDAGÓGUS MINT SORSPARADIGMA¹

DOI: <https://doi.org/10.32558/abszolot.2021.19>

Faragó László (1911–1966)

A Faragó Lászlóról (1911–1966), a XX. századi magyar nevelésügy nehéz sorsú, fontos személyiségéről, az egyetemnek is egykori jeles növendékéről szóló dokumentumműsört követően egykori tanítványai emlékeztek tanárukra, illetve a pedagógia, a pszichológia és a filozófia jeles képviselői elemezték munkásságát.

Rátonyi Róbert, egykori tanítvány, írásban elküldött, s a centenáriumi ülésen Faragó Borbála által felolvasott megemlékezésében azt írta, hogy életének több száz tanára közül kettő nevére emlékszik, az egyik Dr. Faragó Lászlóé, aki a matematikát és a geometriát oktatta a budapesti Széchenyi István Gimnáziumban 1952-től 1956-ig. A névre való emlékezésnél természetesen többről van szó, s Faragó alakjának bemutatása végett is érdemes szó szerint idézni a felolvasottakból. *„A középiskolai diplomám megszerzése óta csaknem 55 év telt el, de emlékezetemben nem halványult Dr. Faragó emléke. Élénken emlékszem, amint áll az osztályunk előtt, néz minket a szemüvegén keresztül, arcán mindig a visszafogott mosollyal, mintha egy titokzatos erővel bírna, amellyel agyunkba tekint, és előre látná válaszunkat vagy annak hiányát kérdéseire és elvárásaira. Ő jobban, mint a legtöbb tanárunk, teljesen birtokában volt tantárgyának.*

---

¹ *Neveléstörténet* c. folyóirat, 2013. – a Kodolányi János Főiskola lapja – HUDRA Árpád írása

Olyan magabiztossággal irányította az osztályát, amely állandó bizalomra ösztönzött engem. Kiállása és a fizikai megjelenése tekintélyt követelt, amelyből ritkán vagy soha nem engedett az osztály előtt. Nincs kétség bennem, hogy nagyrészt Dr. Faragó felelős azért, hogy szeretem a matematikát és a geometriát. Faragó kedvességét idézi az a történet, amikor a tanítvány a végső szóbeli vizsga során egy geometriai kérdéssel kapcsolatban tudta ugyan a választ, teljes bizonyossággal, de izgalmában összezavarodott és rossz választ adott egy ellenőrző kérdésre. Faragó ekkor *„rám mosolygott, mintha egy üzenetet küldött volna, hogy ő tudta, hogy én tudtam a választ, és megkaptam a legjobb jegyet”* – írta Rátonyi.

Boschan Péter (Genf), egy másik széchenyista, immár személyesen osztva meg a hallgatósággal emlékeit Dr. Faragóról, s azt mondta: „Most értjük igazán, hogy az ötvenes évek torzulásai következtében, életünknek egy gyönyörű szakaszában, egy polihisztor, egy nagy humanista szárnyai alatt nőhettünk fel. Tőle nemcsak matematikát, hanem életbölcseiséget, emberséget, tisztességet, munkaszeretetet tanultunk, mely mindnyájunk későbbi életében meghatározó volt”. Bemutatta Faragó munkatípusát és szigorú követelményrendszerét. Aki az első órán azt mondta újdonsült osztályának, hogy majd munka közben megismerik egymást. Boschan szerint meg is ismerték egymást, Faragó őket, ők Faragót. Részünkről azonban ez a megismerési folyamat még ma is tart. Vele kapcsolatos emlékeiket még mindig nem dolgozták fel teljesen. Az egykori diák elmondta azt is, hogy Dr. Faragó délutánoként, szabad idejében, különböző csoportban berendelte őket, és a jelenlévők színvonalán kiegészítette, vagy elmélyítette az órán tanultakat. Arra törekedett, hogy mindannyiukból kihozza a lehetséges maximumot. Nemcsak a jókkal foglalkozott, hanem a rábizott tanulók mindegyikével. A diákok úgy érezték, saját magával ajándékozza meg őket. Boschan ezzel összefüggésben elmondta, hogy Németországban Faragóról tartott egyszer egy tehetséggondozó konferencián előadást. És akkor azt mondta, a tehetséggondozásnak a lényege az, hogy a többieket se veszítse el az ember. Boschan számos érdekes, olykor talán rendkívüli történetet mesélt el, amelyeknek nemcsak a bennfentesek számára volt mondandójuk. Boschan szerint Faragó volt pedagógiai ideálja, mindig szeretett volna ugyanúgy tanítani, mint ő. Bizonyos tekintetben sikerült, teljességében sohasem. Megjegyezte, hogy amikor valamiről gondolkodik, sokszor próbálja kitalálni, mit mondana osztályfőnöke az adott témáról. Szerinte bizonyos esetekben megmondta a véleményét előre. A bolognai rendszerről például azt írta, hogy káros a szabad tárgyválasztás, az úgynevezett kreditisztéma elfajulása, amelynek következtében az oktatási intézmények szervesen stúdiókat tarka egyvelegévé válnak. Nincs szellemi központjuk, nincs pedagógiai koncepciójuk. Minél több tárgyat tanítani, ez a legfőbb

siker. Boschan azt mondta, hogy ő is így vallja ma is, és ezért el is ment német hallgatóival tüntetni a bolognai rendszer ellen.

Bolgár Előd (Münster) arról beszélt, hogy Dr. Faragó Lászlót, mint diák három szerepben élte meg. Mint tanár-pedagógust, mint osztályfőnököt és nem utolsósorban, mint embert. Az elsőre példaként többek között elmondta, hogy Faragó az első órán meg akarta tudni, hogy hogyan állnak a matematikával. Egyúttal kijelentette, felejtsek el, amit eddig tartottak a matematikáról. Mindannyian meg fogják szeretni, ez az ő célja. Bolgár szerint be is váltotta ígéretét. Dr. Faragó meggyőzte őket, hogy a matematika az egyben tudomány és művészet is. Új dimenziók tárultak fel előttük, megtanulták matematikai szemmel nézni a világot. Többen az osztályukban elkapták az úgynevezett Faragó-vírust. Jó néhányan szabadidejükben szinte kizárólag matematikával foglalkoztak. Mint osztályfőnök sokat tett értük, kiállt mellettünk. Kritikus helyzetekben egyengette útjainkat a tanárokkal, sőt az egész tanári testülettel szemben. Igazságos és szigorú volt. Ösztönözni tudta őket egyenként, valamint csoportonként. Respektálták őt, de ő is őket. Büszkéek voltak osztályfőnökükre, de azt hiszi, ő is rájuk – mondta Bolgár. Mint embert is nagyra becsülték, végtelen megértés, jó szándék, segítőkészség sugárzott belőle. Miért tiszteltük és szerettük Dr. Faragót? – tette fel a kérdést. Nagy tudása, kiváló szakmai felkészültsége, egyedi pedagógiai módszere, emberi hozzáállása, igazságossága, őszintesége és rokonszenves stílusa miatt. Végül, mint széchenyista öreg diák, Széchenyi Istvánt idézte, aki azt mondta: „*Akkor élsz, ha másokért élsz?*”. Faragó László tanárunk ebben a szellemben élt és működött. Mint egykori tanítványai, hálásak neki. Az ő életükben ő igen fontos szerepet játszott, sikeres életpályájukat nagy részben neki köszönhetik – mondta Bolgár Előd.

Pataki Ferenc szociálpszichológus, akadémikus szerint volt egy korszak Magyarországon, ezt többek között „fényes szelek” korszaknak nevezik, amikor az életkorok viszonylagossá váltak és nagyon közel kerültek egymáshoz a különböző generációk képviselői. Így érintkezett az én sorsom a Faragó Lászlóéval számos ponton – indította el értékelő megemlékezését Pataki Ferenc. Mint mondta, 1945 után Faragó, Kiss Árpád (1907–1979), és bizonyos értelemben Szokolszky Istvánt (1915–1968) is ide sorolná, alakja Németh László Égető Eszter című regényének befejező, elefántemető-képzetét idézi számára. A magyar nevelés története ugyanis tele van ilyen derékba tört, sokat ígérő, csodálatos emberi teljesítmények ígéretét hordozó példákkal. Faragóé talán a legizgalmasabb és legérdekesebb – mutatott rá Pataki. Visszaemlékezése szerint 1946–47-ben két avantgárd mozgalom indult, az egyik a népi kollégiumok mozgalma volt. Abban volt ő

elkötelezve. És 47 őszén megindult az oktatás az Apáczai Csere János Pedagógiai Főiskolán is. Itt a szelíd, félszeg, de ugyanakkor hihetetlenül érzékeny, igényes és minden pólusában műveltséget sugárzó Faragó a maga ikercsillagával, a merőben más karakterű Mérei Ferencsel egy olyan párost alkotott, amely ezt a főiskolát egyszerre akarta a bölcsészkar megmerevedett tanárképzési szisztémája konkurensévé tenni, először akart Magyarországon felsőfokú pedagógusképző intézményt teremteni, és először akart olyan pedagógiai ethoszt plántálni a diákjaiba, amely új szint jelent a magyar nevelésügyben. Itt egy vadonatúj dolog kezdődött, az általános iskola forradalma, az, hogy a diákok négy elemi után ugyanúgy mentek tovább, s nem különböző típusú iskolákba ágazott el az útjuk. Ennek az ihletnek a szolgálatában született ez a főiskola. Faragó pedagógusi-tudósi személyiségét Pataki úgy jellemezte, hogy az a maga személyes minőségével elképesztő széles területet fogott át. Nála a neveléstudomány horizontja nyitva volt a szociológikum és a filozófikum felé, ezek történeti, történelmi összefüggéseiben is. Ugyanakkor mindig tudta, hogy mi a sui generis pedagógikum. Tehát nem vezett el egy általános, spekulatív, társadalmi, filozófiai elmélkedésbe a pedagógia sajátosságára. Faragó a lelke volt ennek az intézménynek, személye vonzotta is a tanári karba a java embereket. Öveges professzortól kezdve számos más, a kor kiváló szakembere tanított ezen az iskolán. És a népi kollégiumokkal való kapcsolat úgy is realizálódott, hogy létrejött a Nagy László kollégium, a főiskola népi kollégiuma, Köte Sándor igazgatásával, aki aztán ugyancsak jelen volt a neveléstudományban. Ez azért is fontos, mert aztán mindkét mozgalom fölládoztatott ugyanazon az oltáron, nevezetesen a nép kollégiumokat 1949 nyarán számolták fel. Faragó és az Országos Neveléstudományi Intézet, ahol egyébként a neveléstörténeti osztálynak a vezetője is volt, amellet, hogy a főiskola igazgatója, egyszerre esett áldozatul annak, ami ma már mindenki számára világos, hogy milyen tényezők hatására állt elő, és hogyan csapódott le a honi neveléstudományban – mondta Pataki Ferenc.

Pataki életében egyébként a Pedagógiai Főiskola sajátos módon volt jelen, mert – mint megjegyezte – „ő oda benősült”. Elbeszélése szerint a következő alkalom, amikor összefutottak útjaik, az 1961-ben a Fővárosi Pedagógiai Szemináriumban volt, ahol Faragó a pedagógiai tanszéket vezette, Pataki pedig ugyanott munkálkodott. Utóbbi szerint Faragónak nagyon nagy tekintélye volt a szemináriumban a továbbképzésben. Ez egy rövid ideig tartó együttlét volt. És egyszerre léptek innen át az Országos Pedagógiai Intézetbe, ahol Faragó nagyon hamarosan megkapta az UNESCO-ösztöndíjat, és vállalta azt, ami talán-talán végzete lett Pataki szerint.

Kapcsolatát Faragóval akként összegezte, hogy nem dicsekedne azzal, hogy a vele való sokféle találkozás, érintkezés bármilyen folyamatos, közeli, baráti jelleget öltött. Kapcsolatuk valamilyen kölcsönös érdeklődést, és ami Patakit illeti, valami mély megbecsülést eredményezett és csodálatot az emberi teljesítmény és ugyanakkor a bölcsesség, ahogy Faragó a vereségeit, a veszteségeit is méltósággal és embermód tudta viselni. Szerinte igaza van Gorkijnak, a sajnálat megalázza az embert és Faragó ezt tudta. Nem engedte sajnáltatni magát, a diákjai által sem. Pataki Ferenc szerint ez a méltóság és önérték Faragó egyik alapvonása volt, amely minden megnyilvánulásában jelen volt és olyan tanulsága életútjának, amit mindig, minden módon érdemes megszívlelni.

Faragó Klára, pszichológus, egyetemi tanár, Faragó László lánya előadásában elmondta, arra szeretne rámutatni, hogy Faragó céljaiban, törekvéseiben a filozófiai gondolkodás, a pedagógiai gondolkodás és az emberi lélekkel való foglalatosság, valamint az élet gyakorlati oldala, az iskola mint szervezet és az iskola mint a nevelés gyakorlati terepe hogyan képezett szoros egységet.

Beszámolója szerint Faragó László eleinte elméleti fizikusnak készült, az elméleti fizikával való foglalatosság azonban nem elégítette ki. Így írt erről Racionalitás és irracionalitás című 1937-es, pályadíjat nyert munkájában: „Az ismeret létrejöttét saját szerű egzisztenciájában kell szemügyre venni, hogy lehetőségeit és határait felismerhessük. És ekkor kiderül az ész gyengesége, igazi megismerés és belátás szerzésére való elégtelensége. Legalapvetőbb kérdéseinkre, létünk igazi problémáira képtelen feleletet adni. A tudomány pedig éppen az ember létkérdéseire keres feleletet, ezért emberformáló, sorsalakító, nevelő tudománynak kell lennie. A nevelés emberformálást jelent, célja, a káoszból rendet, a potenciálisból aktualitást teremteni, a lehetőségek kibontakoztatását elősegíteni. Eredménye igaz emberség”.

Faragó Klára szerint apja a nevelés legfontosabb céljának a nevelés humanisztikus küldetését tekintette. Miben áll a humanista küldetés? A humanizmus egyrészt a sokoldalúan művelt egyént jelenti és ez a humanista műveltség magában foglalja a múlt értékeinek megőrzését, a kultúra folyamatosságának felismerését és fenntartását. Másrészt a humanizmus a nevelést magától értetődő feladatának tekinti. A humanista ember kialakítása egy olyan folyamat, amely állandó neveléssel és önneveléssel valósul meg. Eszme és gyakorlat egyszerre. Harmadrészt a humanista ember egységes világgéppel rendelkezik. Az iskola nem pusztán az ismeretek tárháza, hanem az élet és cselekvés iskolája is, ami világnézetet és szemléletet ad. A nevelés éppen a világnézetalkító szerepe miatt személyiségformálás is, amelyben a természettudományos ismereteknek is helyt kell kapniuk. És a természettudományos ismereteknek nemcsak gyakorlati jelentőségük van,

hanem világnézetet alakító szerepük is van. Negyedrészt a nevelés nem az egyénre irányul, nem az egyén érdekeit szolgálja, hanem a közösség és a kultúra érdekében végzett munka, célja a műveltség megszerzése. A kultúra fennmaradásának és fejlődésének előfeltétele az, hogy a szakismeret az általános műveltségre épüljön, a múlt és a jelen ismeretét magában foglalja. Ugyanakkor olyan embereket kell kialakítani, akik egyéni önzésük feladásával elsősorban a nemzet felelős tagjainak érzik magukat és egyéni érdekeiket csupán a közösségi érdekekkel összhangban kívánják megvalósítani. A szociálpolitika feladata az, hogy a neveléssel magasabb színvonalra emeljék fel az embert és ezzel eltömegesedésének gátat vessenek. Mindamellett azt is hangsúlyozza, hogy a társadalmi és kulturális valóság felépítmény jellegű, azt befolyásolja a társadalmi-gazdasági háttér is, lehetőségeit és céljait az adott társadalmi-gazdasági keretek is meghatározzák. Az iskola az élet és cselekvés iskolája, mely világnézetet ad, és mélyen gyökerezik ezért a kor társadalmi viszonyaiban. E kötöttség megértése és bemutatása céljából sok munkájában elemezte történeti szempontból is, különböző iskolák iskolarendszereit, például a német, angol, francia, vagy később a szovjet iskolarendszert.

Faragó Klára szerint az elmondottakból egyenesen következik, hogy 1945 után Faragó tevőlegesen sürgette azt, hogy a demokrácia, mint kultúrállapot megvalósításához megfelelő és átfogó pedagógiai programot dolgozzanak ki, konkrét, azonnal megvalósítható lépésenként. Faragó így írt erről ebben az időszakban: *„Állami és társadalmi reformok, még inkább forradalmak csak akkor bízhatnak az állandóságban, ha gyökereiket mélyen eresztik egymást követő nemzedékek lelkébe. Demokráciánk is méltán legelső és legegésőbb feladatai közé sorolja a nevelést. Annál is inkább, mert ez a berendezkedés nálunk nem folyamatos társadalmi fejlődés eredménye. Demokráciánk tehát nem eredmény, hanem feladat. Nem valóság, hanem eszmény. Nem tény, hanem cél”*. Az előadó szerint bár a politikai rövidlátás és önkény nem tette lehetővé Faragó számára azt, hogy valódi céljait megvalósíthassa, tovább dolgozhasson a demokratikus iskolarendszer kialakításán, hiszen a demokrácia maga is porba hullott, mégis szerencsésnek érezhette magát, hogy nem zárták ki teljesen eredeti hivatása köréből, nem portási állást kapott, mint sokan mások, hanem gimnáziumban taníthatott, habár minden bizonnyal feletteseinek figyelniük és jelenteniük kellett tevékenységéről.

Faragó Klára emlékeztetett arra, hogy az előadás kezdetén apjának *Racionalizmus és irracionálisizmus a mai tudományban* című művét idézte. Ebből kitetszik az a meggyőződése, hogy a tudós, aki feleletet próbál keresni az emberiség létkérdéseire, hatással van az emberek világnézetére. Ha tudatosítja magában azt, hogy a világnézet formálásával részt vállal a nevelésben, akkor vállalnia kell a társadalom tevőleges alakítását is. Ekkor

azonban többé már nem a logikus gondolkodás racionális szabályait követő absztrakt eszmerendszerben mozog, hanem kötöttségeit felismerve és feladatait felvállalva, kényszerűen átlép a tettek világába. A dolgozószoba biztonságos közegének elhagyása a társadalmi cselekvés felvállalása megnyitja az irracionalitás világának kapuját, és ezáltal veszedelmes csapdákat rejt magában.

Faragó Klára visszatérve az idézett, 1937-es műhöz, ismét a szerzőt idézte: „*Világtól elvonult kutató, csendes dolgozószoba, az élet és a világnézet kérdéseiben állást foglalni nem bivatott tudós, már-már ez a múlt fikciója. A tudomány nem jelent tiszta igazságrendszert, minden érzelmi, akarati, egyszóval minden irracionális sallangjától megtisztított és minden egyén feletti kötöttséget levetkőző pusztá elmefolyamatot. Éppen nem. A tudományt egzisztenciális kötöttségek fűzik az emberhez, mindez alaposan megrendítheti a racionális tudomány világnézetének alapjait, ugyancsak felszántja az ésszerű tudomány talaját. Am higgyük el, mindez nem jelenti az észrel való végleges szakítást, higgyük el, hogy csupán az élet újító vízeit eresztjük be a tudomány folyamataiba, új nedvkeringést bocsátunk a kiaszóban lévő fába, új vért ömlesztünk a már haladóban lévő szervezetbe. Higgyük el, hogy szükség van a tudományban a lélek irracionális erőire is, hogy ösztönt, intuíciót, életes szemléletet, lényegét felfedő látást, életszerű közvetlenséget nem hogy távol kellene tartani határaitól, hanem mindennek segíteni, akarni kell érvényesülését. Am higgyük el mindezt, de akkor legyünk tisztában vele, hogy veszélyes játékba kezdünk, szörnyű hatalmakat idéztünk fejünkre, amelyekkel nem lehet kiegyezni és megalkudni, amelyekről nem lehet szabadulni. Tudnunk kell, hogy olyan vízek előtt nyitottuk meg a szilípeket, amelyek korántsem tápláló, kis vízü patakok, egyre növekvő, mindent elöntő és pusztulással fenyegető áradatnak nyitottunk utat. Előttünk áll az irracionális tudomány, a legszörnyűbb fából vaskariká, a modern szellemnek az ész fölött járt, kacagva visongó haláltánc. Am eresszük be az irracionális erőket a tudomány országába, de jól vigyázzunk, mert ha kiszolgáltatjuk neki a rációt, szörnyen elbánnak vele, trónfosztottá teszik és kiűzik birodalmából. Elűzik a fényt, a napot, a teremtő világosságot és kezdetét veszi az éjszaka, a sötétség, a mítosz uralma, az ösztön bachanáliája. Leáldozik a racionális tudomány napja, és ami marad, a mitikus tudomány csillagtalan éjszakája”.*

Faragó Klára hozzátette, ha ez bekövetkezik, az irracionális tudomány csillagtalan éjszakájában a humanista és demokratikus embereszmény is trónfosztottá válik. A különböző gondolatok és nézetek egymás iránti tiszteletét és békés együttélését a társadalmi zavarodottság, a más nézeteket vallók iránti gyűlölet, a döntések irracionális önkénye váltja fel, ahogy azt korunkban, Nigérián kívül, számtalan más helyen is tapasztalhatjuk.

Kiss Endre filozófus, egyetemi tanár, Kiss Árpádnak, a nevelésügy jeles képviselőjének fia előadásában egyrészt ugyancsak Faragó Lászlóval kapcsolatos, 1955-56-os személyes élményeiről emlékezett meg, ami –mint

mondta - nem volt sok, de nem is volt kevés, s „*talán van valamilyen neveléstörténeti jelentősége is*”. Másrészt Faragó Lászlót, mint az abszolút pedagógus egyik igen sikeres prototípusát mutatta be. Harmadrészt viszont Faragót – Pataki felfogásától eltérően – egy olyan, az ókori görögökéhez hasonló sorstragédia részeseként értelmezte, amely alakját Kiss Árpádéval is rokonítja.

A személyes emlékek azokra a vasárnap délelőttönkénti megbeszélésekre vonatkoztak, amelyek voltaképpen előkészítették az 1956. október 1-6-i balatonfüredi pedagógustalálkozót, a szakma később „platform”-ként emlegetett forradalmát. Faragó László, Zibolen Endre (1914–1999) és Ravasz János (1915–2004) voltak azok, akik ilyenkor meglátogatták Kiss Árpádot. Ez a négy ember nyitott volt a demokratikus átalakulásra, és ők voltak tulajdonképpen a magyar polgári pedagógia az előadó szerint. Kiss Endre felidézte emlékeit: „*Valami hibetetlen élmény volt, ahogy az a négy ember együtt kávézott vasárnap délelőtt. Öltöny, fehér ing, nyakkendő, kávé, cigaretta és valami olyan kommunikáció, ami tulajdonképpen a csend volt. Nem beszélt senki, mindenki tulajdonképpen csak egy fél szót mondott, amivel kicsit előre vitte a beszélgetést, és akkor más mondott egy fél szót. Tehát valami olyan egymást érző melegség volt ebben a kommunikációban, amiről jó lenne esetleg egyszer többet beszélni*”.

Ami az említetteken túl tudományosan is a centenáriumi megemlékezésre invitálta az előadót, az a Trencsényi Lászlóval közös „luxus-projektum”, az abszolút pedagógus jelenségének és fogalmának meghatározásán való munkálkodás. Amikor az abszolút pedagógus fogalma megjelent gondolatainkban, teljesen nyilvánvaló volt, hogy annak egyik prototípusa Faragó László, mondta Kiss Endre. Idézte a magánál Faragó Lászlónál, *Az új nevelés kérdéseiben* (Kiss Árpáddal közösen írt, 1949-ben megjelent munkájukban) talált mondatot: „*Olyan géniusz (mármint az abszolút pedagógus - Szerk.), akinek az emberalakítás vágya jelentette léte középpontját*”. Kiss magyarázata szerint a géniusz tulajdonképpen nem a pedagógiában van, hanem az azon kívüli zsenialitás vagy zsenialítások jelenik, jelennek meg a pedagógiában. Azaz ezek nem önmagukban keresnek megvalósulást, hanem a pedagógiában. Faragó László ennek a sokféle tehetséget egy nagyon sikeres szintézisben egyesítő abszolút pedagógusnak a prototípusa volt. Kiss utalt arra, hogy mennyire veszélyes dolog, ha valakinek nagyon sok tehetsége van. Ráadásul ezek a tehetségek másféle szocializációt igényelnek, mutatott rá a zene, a matematika és a filozófia példáin. Kiss Endre a megemlékezésen vetített háttérfénykép alapján arra is felhívta a figyelmet, hogy Faragó László láthatólag Nigériában is boldog volt, „*mert az abszolút pedagógust az abszolút*

pedagógiának a gyönyöre mozgatója?. Az előadó szerint Faragó gondolatrendszere, mint ahogy ez már korábban is elhangzott, a filozófiára épült fel.

Úgy vélte, Faragó alapvető filozófiai hazája tulajdonképpen egy hazai frankfurti iskola lett volna. Tehát Nietzsche, Marx és a tudásszociológia. Ennek alátámasztásaként rámutatott, hogy *Az új nevelés kérdéseinek* az első tíz fejezetében „egy hihetetlen himnikus Nietzsche-kép” található. A korábban elhangzottakra utalva megjegyezte, hogy az ész trónfosztása gondolat eredetileg Nietzschénél az *Antikrisztusban* szerepelt. Tehát Faragó László 1937-ben valószínűleg egy Nietzsche-olvasmányból vette ezt a gondolatot.

Kiss a továbbiakban kifejtette, hogy az említett filozófián alapult Faragó pszichológiája. Számára a pszichológia szinte befejeződött tudomány volt, miszerint, ha a gyereket jól megfigyeljük, akkor mindent tudunk. Ez voltaképpen Piaget nézeteire emlékeztetett. Az abszolút pedagógus így tett szert abszolút pszichológiai tudásra 1949-ben.

Kiss ezt követően arról szólt, hogy *Az új nevelés kérdéseiben* többféle szociológia van egymás mellett. Van egyszer a magyar oktatásügy történeti szociológiája. Faragó itt hihetetlenül kegyetlen kritikával ábrázolja az úri osztályok ravaszságát, ahogyan az iskolarendszert privilégiumaik védelme érdekében felhasználták. A munkában található egy szociológiai tanártipológia és egy egészen új iskolaszociológia is, amely bizonyos szempontból ellentmond a Faragó-féle pszichológiának. Kiss szerint ezt a többszörös szociológiát gyakorlatilag a mai kutatások és projektek alapjává lehetne tenni.

Az előadó ezután tért át exorzéjának harmadik pontjára, a sorsparadigma kérdésére. Faragó László 1945-ben két felszabadulást akart egymással egyesíteni. Azaz egy hatványozott felszabadulási, világmgéváltó elképzelése volt az akkori nemzedékkel együtt. Az egyik felszabadulás a világtörténelmi felszabadulás, a másik a gyermek felszabadítása a pedagógiában. Ha elolvassuk *Az új nevelés kérdéseit*, akkor kiderül, hogy az egy szinte zenei-költői himnusza a gyermekek felszabadításának, ami a történelmi felszabadításnak a feltétele, a történelmi felszabadítás pedig a gyermek felszabadításának lehetővé tétele, mondta Kiss Endre. Ekkor viszont egy görög sorsparadigma alaphelyzet áll elő. Mindent meg lehet csinálni, mindent szabad, fel kell szabadítani a gyerekeket, új iskolarendszert kell csinálni és így tovább. Valószínűleg azonban, mire a szerzők az említett mű kéziratának kétharmadához érkeztek, akkor már egy másik morálisan kitüntetett pillanat érkezett el. Kissnek a helyzetet érzékeltető példája szerint, ha valaki esetleg írt egy recenziót Prohászka Lajosról, és tett bele egy kritikus megjegyzést, mire megjelent a recenzió, Prohászka már elvesztette a

tanszékét, a recenzens pedig „ott állt a sivatagban”, hogy mit tett Prohászka Lajossal szemben.

Az előadó szerint, mint már el is hangzott, Faragónak a szociológia felől közelítő hihetetlenül fontos gondolata, hogy az iskoláknak nem egymás mellett kell lenniük, hanem egymás fölött. A magyar iskolarendszer ugyanis egymás mellett működtetett különböző szociológiai funkciójú iskolákat, és ezeket nem lehetett egymásra építeni. Ez volt annak a bizonyos nyolcosztályos általános iskolának az alapkonceptiója, amit többekkel, Kovács Mátéval, Kiss Árpáddal, stb. közösen képviseltek, azaz, hogy az iskolákat össze lehessen kötni, legyen közöttük átjárás. De amikor itt tartottak, akkor a nyolc osztályt már a szovjet modell alapján értelmezték, és ki figyelt már oda, hogy az említettek mit akartak mondani, tette hozzá Kiss.

Mondandóját végezetül azzal zárta, nem igazán hiszi, hogy Faragó László vesztes lenne. Amikor rá van írva a közös könyvre, hogy a pedagógia magyar klasszikusai, akkor ez egy igazán klasszikus mű, s ma is az.